

ATITUDINI

În ce constă imparțialitatea judecătorului?

*Cristinel Ghigeci,
judecător,
Curtea de Apel Brașov*

În art. 9 alin. (1) din Codul deontologic al judecătorilor și procurorilor, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 328/24.08.2005, se prevede că „[j]udecătorii și procurorii trebuie să fie imparțiali în îndeplinirea atribuțiilor profesionale, fiind obligați să decidă în mod obiectiv, liberi de orice influențe”.

Dintotdeauna, imparțialitatea a fost văzută ca o calitate esențială a judecătorului. De pildă, în țara noastră, Codul Ipsilanti din 1750 cerea judecătorilor „să se arate cu dulceață către cei judecați și fără pizmă sau fățarnicie, fără a se arăta cu vrăjmășie față de cei pe care îi judecă. El nu trebuie să se grăbească la hotărâre, ci să iscodească pricina cu amănuntul și cu mintea curată și liniștită să-și cumpănească gândirile. Să nu pornească niciodată cu strâmbătate pentru prieteni, sau cu frică. Să-și păzească mâinile curate către Dumnezeu și pravile. Să fie drept și să nu ia mită pentru că atunci se va pedepsi foarte greu.”⁸

Așa cum rezultă și din acest text din secolul XVIII, există o legătură strânsă și

între imparțialitate și analiza temeinică de către judecător a cauzei, deoarece „grija pentru o informare completă a judecătorului poate să-i corecteze opinia juridică”. Astfel, în ipoteza în care un dosar nu este pregătit cu multă atenție și din timp se creează riscul tergiversării judecării lui, iar un termen de judecată „ratat” este acela în care nu se mai câștigă nimic pentru proces, din vina instanței (lipsa procedurilor, surprinderea completului de judecată cu cereri, excepții la care nu poate răspunde în cadrul ședinței etc.) și creează în mod justificat nemulțumire din partea justițiabililor, iar capitalul de încredere în instanță descrește⁹.

În limita omenescului posibil judecătorul este dator să asigure și *aparența de imparțialitate*, adică o percepție a imparțialității sale din partea publicului, o credibilitate a activității judiciare, sens în care Principiile de la Bangalore au consacrat această valoare la pct. 2.2., prevăzând că: „*Judecătorul va veghea ca prin conduita sa, atât în cadrul instanței, cât și în afara ei, să mențină și să crească*

⁸ În Gh. Scripcaru, V. Ciucă ș.a., *Deontologie judiciară. Syllabus*, Ed. Sedcom Libris, Iași, 2009, p. 156.

⁹ A. Rădulescu, *Independența și imparțialitatea judecătorului ca standarde profesionale în procesul*

civil, în I. Copoeru, N. Szabo (coordonatori), *Dileme morale și autonomie în contextul democratizării și al integrării europene*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007, p. 208.

*încrederea publicului, a profesiei judiciare în imparțialitatea sa și a puterii judecătorești.*¹⁰

Într-o cercetare care a avut ca obiect comportamentele, acțiunile și conduitele considerate de judecători relevante pentru imparțialitate s-a ajuns la concluzia că judecătorii văd imparțialitatea prin următorii indicatori¹¹: „judecătorul păstrează o atitudine echidistantă față de părțile din proces” și „judecătorul dă șanse egale de exprimare părților, pentru a-și face o imagine iar asupra procesului”.

Potrivit principiului 2 de la Bangalore imparțialitatea nu privește doar hotărârea adoptată, ci se analizează în raport cu *comportamentul judecătorului pe parcursul întregului proces*, deoarece ea „privește nu doar hotărârea însăși, ci și întreg procesul prin care se ajunge la aceasta”. Ea nu se analizează doar în raport cu rezultatul procesului, respectiv cu hotărârea pronunțată, ci și în raport cu comportamentul și deciziile luate de judecător pe întreg parcursul procesului. În comentariul 58 la Principiile de la Bangalore se arată că în cursul procesului subiectivismul judecătorului „se poate manifesta fie verbal, fie fizic. Sunt exemple epitetelor, mormăielile, poreclele denigratoare, stereotipurile negative, încercările de a face glume pe seama stereotipurilor (spre exemplu, în legătură cu sexul, cultura sau rasa unei persoane), amenințările, actele de intimidare sau ostile care sugerează o legătură dintre rasă ori naționalitate și infracțiune, și referirile nerelevante la caracteristici personale. Subiectivismul sau prejude-

cata se pot manifesta și prin limbajul trupului, aparențele ori comportamentul în instanță sau în afara acesteia. Conduita fizică poate indica neîncrederea într-un martor, ceea ce ar putea influența neadecvat juriul. Expresia facială poate transmite o aparență de subiectivism către părțile sau avocații din proces, jurați, mass media și alții. Subiectivismul sau prejudecata pot privi direct o parte, un martor sau un avocat.”¹²

Potrivit comentariului 52 la Principiile de la Bangalore, „[p]ercepția conform căreia un judecător nu este imparțial poate apărea în mai multe moduri, de exemplu prin perceperea unui conflict de interese, prin comportamentul judecătorului la tribună, sau prin asocierile și activitățile judecătorului în afara instanței.”¹³ Imparțialitatea nu se deduce, așadar, doar din comportamentul judecătorului în cursul procesului, ci și din anumite acte sau fapte ale acestuia făcute *în afara instanței*, în viața privată.

De pildă, un alt caz în care este pusă în discuție imparțialitatea judecătorului este acela în care judecătorul cunoaște personal anumite fapte ce fac obiectul cauzei pe care o are de judecat. S-ar putea spune că acest lucru este în avantajul justei soluționări a cauzei, deoarece în orice dosar judecătorul trebuie să facă eforturi pentru a afla adevărul. În realitate, judecătorul nu îndeplinește, în acest caz, condiția de imparțialitate, deoarece pornește la judecarea cauzei cu o părere preconcepută. Așa cum se arată în comentariul 93 la Principiile de la Bangalore în

¹⁰ C.A. Domocoș, *Considerații privind infracțiunea de violență în familie prevăzută de art. 199 C.pen.. Aspecte deontologice comune profesiei de judecător și de avocat*, articol publicat pe site-ul www.universuljuridic.ro, ultima vizualizare la 16.12.2015.

¹¹ A. Rădulescu, *Independența și imparțialitatea judecătorului ca standarde profesionale în procesul civil*, în I. Copoeru, N. Szabo (coordonatori), *Dileme*

morale și autonomie în contextul democratizării și al integrării europene, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007, p. 206-213.

¹² Comentarii asupra principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, Traducere de C. Danileț, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 58.

¹³ Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, *op.cit.*, p. 56.

legătură cu obligația judecătorului de a se abține atunci când nu poate judeca imparțial. „Această regulă se aplică pentru informațiile obținute înainte ca dosarul să îi fie repartizat judecătorului, precum și pentru cunoștințele dobândite din surse extrajudiciare sau prin cercetări întreprinse în nume personal de către judecător în timp ce cauza este în curs de desfășurare. Ea se aplică chiar dacă aceste cunoștințe au fost dobândite prin cercetări independente desfășurate cu un scop ce nu are legătură cu litigiul (spre ex., scrierea unei cărți),¹⁴ și care nu sunt aduse în atenție atunci când acest lucru ar fi potrivit, spre a oferi ocazia părților interesate de a pune concluzii cu privire la ele. Recuzarea nu este necesară dacă cunoștințele provin din decizii anterioare pronunțate în aceeași cauză, sau din soluționarea unei cauze între aceleași părți, sau deoarece partea a mai apărut în fața judecătorului într-o cauză anterioară. Totuși, de obicei, cu excepția cazului în care informațiile sunt evidente, bine cunoscute, sau sunt de natura celor care au fost discutate sau reprezintă fapte notorii, asemenea cunoștințe ar trebui consemnate oficial pentru a fi dezbătute de părți. Există limite firești pentru cerințe acceptabile în această privință. Spre exemplu, nu ne putem aștepta ca judecătorul, în cadrul judecării unei cauze, să dezvăluie toate cunoștințele sale de drept care știe că sunt pertinente în cauză sau faptele cunoscute de toată lumea care pot fi relevante pentru judecată. Etalonul este ceea ce ar fi rezonabil potrivit percepției unui observator rezonabil.”¹⁵

Judecătorul păstrează o atitudine echidistantă față de părțile din proces și le dă șanse egale de exprimare, pentru a-și face o imagine iar asupra procesului.

Mai trebuie subliniat că imparțialitatea *nu exclude opinia personală a judecătorului*, însă îi interzice a ajunge la o soluție într-o altă modalitate decât cea a dezbaterii contradictorii, a aprecierii faptelor și a aplicării legii.¹⁶

Imparțialitatea e o valoare morală, ține de forul interior al persoanei, și presupune pentru agentul public din justiție analiza și conduita echidistantă a faptelor în raport cu legea aplicabilă, fără a avea prejudecăți sau predilecții în privința cazului pe care îl instrumentează și fără să acționeze în moduri care susțin interesele vreuneia dintre părți¹⁷. Imparțialitatea presupune ca judecătorul să ia decizia în cauză în urma dezbaterilor contradictorii, pentru că acestea nu ar mai avea niciun sens dacă s-ar desfășura în fața unui judecător partinitor, care a luat deja hotărârea în cauză. Așa cum rezultă și din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, obiectivul cerinței de imparțialitate nu este de a interzice magistratului să-și formeze o opinie, ci de a împiedica dorința de a nu și-o schimba (de a înlătura practic rostul dezbaterilor); s-a spus că judecătorul trebuie să rămână

¹⁴ Vezi *Prosecutor v Sesay*, Special Court for Sierra Leone (Appeals Chamber) [2004] 3 LRC 678, în Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, *op.cit.*, p. 71.

¹⁵ Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, *op.cit.*, p. 71.

¹⁶ *Deontologia profesiei de magistrat. Repere contemporane*, colectiv, coordonatori M.M.

Pivniceru, C. Luca, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 38, *apud* C.A. Domocoș, *op.cit.*

¹⁷ C. Dănilă, *Mecanisme de corupție și politici anticorupție în sistemul juridic*, în *Etică și cultură profesională*, de I. Copoeru, N. Szabo (coordonatori), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2008, p. 220.

deschis la primirea noilor fapte, argumente, interpretări, fiind imposibil ca unui judecător care într-o anumită fază a procesului a luat cunoștință de conținutul unui dosar să i se ceară să nu își formeze o opinie în legătură cu posibila soluție pe care o va da acelei cauze¹⁸.

Aceeși idee o regăsim și în comentariul 57 la Principiile de la Bangalore, în care se arată că „Subiectivismul sau prejudecata a fost definită ca o aplecare, înclinație, tendință sau predispoziție către o parte ori alta sau către o anumită soluție. Aplicând aceasta la procedurile judiciare, ea reprezintă o predispoziție de a soluționa o chestiune sau cauza într-un anumit fel, care nu lasă mintea judecătorului să fie complet deschisă pentru a fi convinsă. Subiectivismul este o condiție sau o stare de spirit, o atitudine sau un punct de vedere, care influențează sau nuanțează judecata și îl pune pe judecător în imposibilitatea de a-și exercita funcția în mod imparțial într-o anumită cauză.¹⁹ Totuși, acest lucru nu poate fi afirmat fără a se ține seama de natura exactă a subiectivismului. Dacă, spre exemplu, judecătorul are o înclinație către susținerea drepturilor fundamentale ale omului, cu excepția cazului în care legea prevede altfel în mod clar și valabil, această înclinație nu va da naștere la o percepție de părtinire ilicită.”²⁰

Înlăturarea unui judecător de la soluționarea unei cauze este justificată doar de motive care pun în discuție neutralitatea acestuia, *luând însă în considerare un punct de vedere rezonabil în această privință*²¹. Așadar, nu orice impresie subiectivă a părții că judecătorul cauzei nu ar fi unul obiectiv poate să atragă admiterea unei cereri de abținere sau de recuzare a acestuia, ci doar existența unor motive rezonabile care justifică această concluzie. Altfel, s-ar perpetua o stare de suspiciune generalizată, care nu poate face decât rău activității de judecată dacă judecătorii ar putea fi înlăturați de la soluționarea cauzei la simpla impresie subiectivă a uneia din părți că acesta nu ar fi imparțial.

Așa cum s-a exprimat Curtea Europeană a Drepturilor Omului, pentru a se putea lua în considerare temerile părții cu privire la lipsa de imparțialitate a judecătorului, acestea trebuie să *existe fapte determinate și verificabile* care pot justifica îndoielile cu privire la imparțialitatea acestuia²². În materie penală, atunci când suspiciunea cu privire la parțialitatea judecătorului provine din partea acuzatului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că se are în vedere și optica celui acuzat, dar aceasta nu este decisivă, ci susținerile sale trebuie să poată fi justificate din punct de vedere obiectiv²³.

¹⁸ *Factorii de presiune și conflictele de interese în justiție – ghid pentru judecători*, editat de Societatea pentru Justiție So Just și Fundația Konrad Adenauer, p. 30, *apud* S. Luca, D.M. Balancea, în *Deontologia profesiei de magistrat. Repere contemporane*, de M.M. Pivniceru, C. Luca (coordonatori), Ed. Hamangiu, 2008, p. 99.

¹⁹ *R vs Bertram* [1989] JO nr.2133 (QL), citat de Justice Cory în *R vs S*, Curtea Supremă a Canadei, [1997] 3 SCR 484, paragraful 106, *apud* Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore, *op.cit.*, p. 58.

²⁰ Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore, *op.cit.*, p. 58.

²¹ H. Proetel, *Fair trial. Application of ethics and human rights in proceedings*, p. 150., *apud* C. Danileț, *Imparțialitatea – obligație și virtute a judecătorului*, în *Etică și cultură profesională*, de I. Copoeru, N. Szabo (coordonatori), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2008, p. 179.

²² CEDO, cauza *Hauschildt c. Danemarcei*, 1989, par. 48, *apud* C. Danileț, *Imparțialitatea – obligație și virtute a judecătorului*, în *Etică și cultură profesională*, de I. Copoeru, N. Szabo (coordonatori), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2008, p. 179.

²³ CEDO, cauza *Thorgeirson c. Islandei*, hotărârea din 25.06.1992, par. 51, *apud* S. Luca, M.D. Balancea, *op.cit.*, p. 90.

S-a pus problema care ar fi standardul care ar putea justifica o concluzie a parțialității judecătorului, dacă părerea părților din dosar este suspectată de subiectivitate. La această întrebare s-a răspuns în sensul că impresia de imparțialitate este măsurată de standardul *observatorului rezonabil*, care, analizând problema în mod realist și practic, poate sau ar putea percepe lipsa imparțialității judecătorului²⁴. Din punct de vedere practic, acest observator rezonabil va fi judecătorul care soluționează cererea de abținere sau de recuzare a judecătorului considerat a fi imparțial. Totuși, judecătorul care analizează cererea de recuzare sau de abținere nu trebuie să analizeze doar capacitatea colegului său de a soluționa în mod obiectiv cauza, ci și impactul acestui fapt asupra încrederii publicului în actul de justiție efectuat de judecătorul cu privire la care există suspiciuni asupra aparenței sale de imparțialitate. Testul pe care ar trebui să-l aplice judecătorul care soluționează cererea de abținere sau de recuzare pe motive de suspiciune cu privire la imparțialitate constă în întrebarea „ce ar concluziona o asemenea persoană, care privește chestiunea în mod realist și practic, după ce a examinat integral problema? Ar crede oare o asemenea persoană că este mai probabil ca judecătorul, fie conștient, fie inconștient, să nu decidă în mod echitabil?”²⁵

În plus, la analiza obiecțiunii cu privire la imparțialitatea unui judecător trebuie luată în considerare și *perioada de timp* scursă de la data apariției eventualei cauze care a stat la baza acestei obiecții și data la care este analizată imparțialitatea judecătorului. Aceasta deoarece „Obiecția își pierde treptat din putere o dată cu trecerea timpului între evenimentul care se presupune că dă naștere la un pericol de subiectivism și cauza în care s-a ridicat obiecția.”²⁶

În general se face o analiză a imparțialității judecătorului pe două paliere, respectiv *demersul subiectiv*, care ar presupune că niciun membru al instanței nu trebuie să aibă vreo prejudecată sau predilecție personală, și *demersul obiectiv*, care ar presupune că modul de organizare al instanței și modul de funcționare a acesteia exclude orice dubiu cu privire la totala imparțialitate a acesteia. În ce privește demersul subiectiv de stabilire a imparțialității judecătorului, dacă acesta nu își dezvăluie în vreun fel prejudecățile ori predispozițiile interioare, ele nu pot fi cunoscute. De aceea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că întrucât imparțialitatea subiectivă pune în discuție „forul interior” al judecătorului, ea este prezumată până la proba contrară²⁷. De altfel, așa cum s-a afirmat „este imposibil pentru un judecător, care într-o anumită fază a procesului a luat cunoștință de conținutul unui dosar, să i

²⁴ Asociația magistraților din România, Codul deontologic al magistraților. Ghid de aplicare, de F. Costiniu (coordonator), Ed. Hamangiu, 2007, p. 16, *apud* S. Luca, D.M. Bălancea, *op.cit.*, p. 89.

²⁵ Vezi *Locabail (UK) Ltd v Bayfield Properties*, Court of Appeal of England and Wales [2000] QB 451, [2000] 3 LRC 482; *Re Medicaments and Related Classes of Goods (No.2)*, House of Lords, United Kingdom [2001] 1 WLR 700; *Porter v Magill*, House of Lords, United Kingdom [2002] 2 AC 357; *Webb v The Queen*, High Court of Australia (1994) 181 CLR 41; *Newfoundland Telephone Co v Newfoundland (Board of Commissioners of Public Utilities)*, Supreme Court of Canada [1992] 1 SCR 623; *R v Gough*, House of Lords, United Kingdom

[1993] AC 646; *R v Bow Street Stipendiary Magistrate, Ex parte Augusto Pinochet Ugarte (No.2)*, House of Lords [2001] 1 AC 119, *apud* Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, *op.cit.*, p. 66.

²⁶ *Locabail (UK) Ltd v Bayfield Properties Ltd*, Court of Appeal of England and Wales [2000] 3 LRC 482, *apud* Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, *op.cit.*, p. 70.

²⁷ CEDO, cauza *Le Compte, Van Leuven și De Meyere c. Belgiei*, 1981, *apud* C. Danileț, *Imparțialitatea – obligație și virtute a judecătorului*, *op.cit.*, p. 181.

se ceară să nu-și formeze o opinie în legătură cu posibila soluție pe care o va da acelei cauze. Dar din cele arătate mai sus, rezultă că *imparțialitatea nu interzice a-și forma o opinie, ci ea împiedică dorința de a nu ți-o schimba (de a înlătura rostul dezbaterilor): judecătorul trebuie să rămână deschis la primirea noilor fapte, argumente, interpretări*²⁸.

La fel ca și independența, imparțialitatea nu este doar o chestiune de substanță, ci și de aparență: nu este suficient ca magistratul să fie independent și imparțial, ci trebuie ca acest lucru să se și vadă („*justice must not only be done, it must be seen to be done*”). Așadar, magistrații sunt ținuti să adopte un comportament din care să rezulte chiar și aparența de imparțialitate (în sensul ca aceasta să fie vizibilă pentru justițiabili), tocmai pentru a înlătura orice îndoială cu privire la îndeplinirea corectă a îndatoririlor profesionale²⁹.

Este îndeobște admis³⁰ că *nu pot constitui temeiuri pentru a se reține lipsa de imparțialitate valorile personale, filosofia sau convingerile privind legea ale unui judecător; faptul că acesta are o opinie generală despre o problemă legală sau socială, legată direct de un caz, nu îl face recuzabil. Astfel, în comentariul 60 la Principiile de la Bangalore se arată că «Setul de valori personale ale judecătorului, filozofia acestuia, sau convingerile despre drept, nu pot constitui subiectivism sau prejudecată. Faptul că un judecător are o părere generală despre o chestiune*

juridică sau socială ce are legătură directă cu speța nu îl face incompatibil de a prezida.³¹ Trebuie făcută distincția între opinie, care este acceptabilă, și subiectivism, care este inacceptabil. S-a spus că „dovada că mintea unui judecător este o *tabula rasa* ar fi o dovadă de lipsă de pregătire, nu de lipsă de subiectivism.³² Dispozițiile sau comentariile judiciare asupra probelor, făcute în cadrul procesului, nu sunt nici ele cuprinse în interdicție, decât dacă se pare că mintea judecătorului este închisă și nu mai ia în considerare toate probele.»³³

De asemenea, potrivit comentariului 89 la Principiile de la Bangalore, „De obicei, religia, originea etnică sau națională, sexul, vârsta, clasa socială, situația financiară sau orientarea sexuală a judecătorului nu pot constitui, în sine, o bază temeinică pentru ridicarea unei obiecții. Și, de regulă, o obiecție nu se poate baza pe proveniența socială, pe studiile sau pe funcția anterioară a judecătorului; pe apartenența judecătorului la organizații sociale, sportive sau caritabile; pe deciziile judecătorești pronunțate anterior; sau pe activitățile sale extracurriculare. Totuși, aceste observații generale depind de circumstanțele din speța concretă aflată în fața judecătorului.”³⁴

S-a mai susținut că deciziile judiciare luate în alte pricini sau comentariile legale asupra probelor, făcute în cursul procedurilor, nu pot fi considerate ca dovezi de părtinire³⁵. Față de această susținere, e

²⁸ C. Danileț, *Imparțialitatea – obligație și virtute a judecătorului*, în *Etică și cultură profesională*, de I. Copoeru, N. Szabo (coordonatori), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2008, p. 188.

²⁹ C. Danileț, *Imparțialitatea – obligație și virtute a judecătorului*, în *Etică și cultură profesională*, de I. Copoeru, N. Szabo (coordonatori), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2008, p. 179.

³⁰ Idem., p. 29, *apud* S. Luca, D.M. Bulancea, *op.cit.*, p. 102.

³¹ Vezi Jeffrey M. Shaman, Steven Lubet and James J. Alfani, *Judicial Conduct and Ethics*, 3rd ed.

(Charlottesville, Virginia, The Michie Company, 2000), *apud* Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, *op.cit.*, p. 59.

³² *Laird v Tatum*, United States Supreme Court (1972) 409 US 824, *apud* Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, *op.cit.*, p. 59.

³³ Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, *op.cit.*, p. 59.

³⁴ Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, *op.cit.*, p. 69.

³⁵ S. Luca, D.M. Bulancea, *op.cit.*, p. 102.

greu de înțeles afirmația că s-ar pune în discuție imparțialitatea judecătorului în cazul în care acesta și-ar fi spus opinia cu privire la modul de interpretare a unui text legal printr-o altă hotărâre sau printr-un articol scris într-o revistă de specialitate³⁶. Credem că lucrările științifice publicate de judecător nu pot constitui temei pentru imparțialitatea acestuia, deoarece acestea reprezintă doar un punct de vedere cu privire la problema de drept supusă dezbaterii, care poate fi schimbat în cazul în care s-ar aduce argumente convingătoare. Situația este identică cu cea în care judecătorul a adoptat anterior o hotărâre în care a interpretat într-un anumit sens un text de lege, când este îndeobște admis că nu se poate susține lipsa de imparțialitate a judecătorului pe acest temei.

În doctrină s-a subliniat că *motivele de parțialitate a judecătorului pot rezulta din încălcarea principiului tratamentului egal al părților, din punct de vedere procedural, dintr-un comportament inadecvat al judecătorului, din împiedicarea părții de a uza de drepturile sale, din încălcarea regulilor procedurale etc.*³⁷ Într-adevăr, judecătorul trebuie să trateze în mod egal toate persoanele, fără a face vreo diferențiere între ele în funcție de rasă, naționalitate, religie etc.. În cadrul Principiilor de la Bangalore egalitatea este tratată ca o valoare distinctă de imparțialitate, dar ea privește în realitate tot obligația judecătorului de a fi imparțial față de toate persoanele și de a aplica în mod egal legea.

După alții, ar fi posibil ca aceste motive din care să se tragă concluzia lipsei de neutralitate a judecătorului să rezulte și din unele aspecte legate de viața privată a judecătorului, cum ar fi starea civilă, relațiile cu familia, cu prietenii, orientarea sexuală, raportarea față de religie etc.. De pildă, s-ar putea pune în discuție capacitatea unui judecător care a trecut de curând printr-un divorț cu încredințare de minori, în urma căruia aceștia din urmă au fost încredințați de instanța soției, de a soluționa cauze similare cu suficientă obiectivitate. Or, capacitatea unui judecător care are pe rol un litigiu cu banca, pentru dobândzile ori comisioanele percepute de bancă, de a judeca în mod obiectiv cauze similare. S-a subliniat însă că, potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, experiențele personale ale judecătorului nu pot constitui un motiv de recuzare, cu excepția situației în care măsurile luate de acesta în timpul procesului dovedesc sau cel puțin creează aparența că judecata sa ar fi influențată de o experiență personală (cum ar fi refuzul de a administra o probă, de a asculta vreuna dintre părți sau alte manifestări abuzive)³⁸.

În Ghidul practic de etică și deontologie judiciară pentru magistrații din România³⁹ se arată că "Există totuși experiențe, personale sau provenite din mediul său apropiat, care pot împiedica examinarea și soluționarea unei cauze. Judecătorul care este victima unei tâlhării serioase în propria casă trebuie să nu judece o astfel de cauză pentru o vreme. Același lucru este valabil, de exemplu,

³⁶ A se vedea Document elaborat în cadrul activităților privind deontologia profesională organizate de către Institutul Național al Magistraturii, 1 ianuarie – 1 mai 2007, disponibil pe site-ul <http://www.inm-lex.ro/>, apud S. Luca, D.M. Bulancea, *op.cit.*, p. 102.

³⁷ Ibidem.

³⁸ A.A. Chiș, F.I. Moțu, *Comunicarea profesională în justiție. Aparența de imparțialitate*

în contextul comunicării dintre judecători și avocați, în Etică și cultură profesională, de I. Copoeru, N. Szabo (coordonatori), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2008, p. 170.

³⁹ *Elaborat în cadrul proiectului Institutului Național al Magistraturii „Întărirea capacității sistemului judiciar românesc de a răspunde provocărilor noilor schimbări legislative și instituționale”.*

pentru un procurară cărui nepoată a fost violată sau agresată sexual. Alte exemple: prejudecăți (etnie, sex, orientare sexuală, religie etc.), considerente ideologice (politice, religioase etc.), experiența de viață, prieteni, hobby-uri, compasiune, empatie exagerată, resentimente, frică, neîncredere, lipsa de formare, judecata bazată pe aparențe, etc.”

În doctrină s-a susținut că legea trebuie interpretată de judecător nu în funcție de valorile sale personale, ci cu o scrupuloasă neutralitate care îl îndepărtează de orice militantism și îl conduce să se sprijine numai pe elementele determinante ale dosarului⁴⁰. Desigur că judecătorul ar trebui să se străduiască să îndeplinească acest deziderat ori de câte ori va fi pus să aleagă între valorile sale personale și lege. Atunci însă când legea nu e clară, necesitând o interpretare din partea judecătorului, va fi greu ca acesta să se îndepărteze de valorile personale (din care nu ar trebui să lipsească echitatea) și să adopte alte valori. Iar cum problemele nu apar când legea este clară, ci doar atunci când aceasta suscită mai multe interpretări, în realitate judecătorul va fi pus deseori în situația de a face uz de aceste valori personale, pentru a putea da o soluție așa cum crede el că este just („la luminile și înțelepciunea judecătorului”). Evident că restul afirmației, referitoare la îndepărtarea de militantism și întemeierea soluției pe elementele dosarului rămâne întotdeauna valabilă, însă interpretarea legii în funcție de valorile personale nu constituie neapărat o lipsă de neutralitate a judecătorului,

dacă aceste valori sunt compatibile cu cele profesionale.

În *practica judiciară* din țara noastră s-a reținut că soluționarea de către judecător a unui dosar în care reclamant este finul său, nu se circumscrie niciunui caz de incompatibilitate sau de abținere prevăzut de vechiul Cod de procedură civilă și nici nu este de natură a afecta prezumția de imparțialitate a judecătorului, în condițiile în care la nivelul tribunalului exista o practică unitară în privința soluțiilor pronunțate în dosarele având ca obiect înmatriculările autoturismelor fără plata taxei de primă înmatriculare⁴¹. În doctrină a fost criticată soluția instanței, considerându-se că aceasta se întemeiază pe faptul că în speță soluționarea de către judecător a unui dosar în care reclamant este finul său nu se circumscrie niciunui caz de incompatibilitate sau de abținere prevăzut de vechiul Cod de procedură civilă, fapt care vine în contradicție cu dispozițiile art.99 lit. i) din Legea nr.303/2004 care nu face referire la Codul de procedură civilă, ci se referă la „nerespectarea îndatoririi de a se abține atunci când judecătorul sau procurorul știe că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abținerea sa...”, în speță fiind aplicabil art. 6 par. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului care face parte din dreptul intern, dar și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, privind interpretarea noțiunii de imparțialitate a judecătorului; în plus, soluția instanței mai este criticată pentru că impune o condiționalitate între prezumția de imparțialitate a judecătorului și soluția pe care acesta o pronunță, ceea ce se consideră că nu este permis⁴².

⁴⁰ F.B. Vasilescu, *Dreptul la un proces echitabil*, la <http://www.ccr.ro>, apud C. Danileț, *Imparțialitatea – obligație și virtute a judecătorului*, op.cit., p. 180.

⁴¹ Hotărârea nr. 12J din 19 iunie 2013, Secția pentru judecători a C.S.M., definitivă prin decizia nr. 66 din 5 mai 2014 a Î.C.C.J., pe www.csm1909.ro.

⁴² I. Gârbuleț, C.A. Susanu, *Abaterile disciplinare ale magistraților. Nerespectarea*

îndatoririi de a se abține atunci când judecătorul sau procurorul știe că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abținerea sa, precum și formularea de cereri repetate și nejustificate de abținere în aceeași cauză, care are ca efect tergiversarea judecării. Principiul imparțialității și reflectarea acestuia în jurisprudența CEDO, articol publicat on-line pe site-ul www.universuljuridic.ro.

În legătură cu această din urmă critică, e discutabil dacă la analizarea abaterii disciplinare a judecătorului nu ar trebui luată în considerare și natura cauzei în care acesta nu s-a abținut. De pildă, în soluția criticată rezultă în mod clar că dosarul nu ridică niciun fel de problemă cu privire la soluția ce se impunea a fi adoptată, având în vedere natura repetitivă a cauzelor privind restituirea taxei de poluare și practica judiciară consecventă, potrivit căreia astfel de acțiuni erau admise în toată țara. Într-o astfel de situație poate fi justificată temerea părții cu privire la lipsa de imparțialitate a judecătorului, din moment ce toți judecătorii din instanța respectivă ori chiar din țară admiteau astfel de acțiuni în restituirea taxei de poluare achitată pentru autoturismele second hand?

În practica noastră judiciară s-a mai statuat că „simplul fapt că judecătorii au încheiate contracte de credit cu o bancă ce este parte într-un litigiu care le este dedus spre soluționare, necoroborat cu alte împrejurări, nu este suficient pentru a se naște o prezumție de lipsă a imparțialității acestora”⁴³. La aceeași concluzie s-a ajuns și în comentariul 99 la Principiile de la Bangalore, unde se arată că „Excluderea nu este necesară nici dacă judecătorul este implicat numai în calitate de client pentru operațiuni obișnuite al unei bănci, companii de asigurări, companii emițătoare de cărți de credit, sau al altei instituții asemănătoare, care este parte la proces, fără ca judecătorul să aibă vreun conflict sau tranzație specială cu aceasta, aflată în curs de soluționare.”⁴⁴ Curtea Europeană a

Drepturilor Omului a statuat însă că s-a încălcat aparența de imparțialitate în cazul în care la data pronunțării hotărârii soțul judecătoarei avea o datorie destul de mare la o bancă ce era parte în dosar, contractată în condiții avantajoase⁴⁵.

De asemenea, în jurisprudența națională s-a reținut că judecătorul care nu știa că există vreo legătură între cauza care o judecă și dosarul în care se efectuau acte premergătoare începerii urmăririi penale în care soțul său acorda asistența juridică reprezentantului administratorului judiciar nu se poate aprecia că acesta a încălcat cu știință normele de drept existente în materia incompatibilităților⁴⁶.

Cu privire la imparțialitatea judecătorului, Plenul Consiliului Superior al Magistraturii a adoptat Hotărârea nr. 846 bis din 3 iulie 2014, în care, între altele a statuat că judecătorul față de care s-a început urmărirea penală pentru săvârșirea unei fapte de corupție ar trebui să se abțină de la soluționarea pricinilor cu această natură până la clarificarea situației sale, întrucât se încalcă aparența de imparțialitate și obiectivitate de care orice judecător este răspunzător.

De asemenea, au mai fost considerate ca fiind situații în care se pune problema imparțialității sau aparenței de imparțialitate⁴⁷: relația de prietenie dintre magistrat și avocatul care pledează într-un dosar repartizat aleatoriu magistratului respectiv; capacitatea obiectivă a magistratului de a soluționa cauzele în care figurează o persoană care i-a adus anterior grave acuzații, cu ocazia judecării unui alt dosar; posibilitatea

⁴³ C.A. Timișoara, Secția a II-a civilă, dec. civ. nr.384/21.10.2015, nepublicată.

⁴⁴ Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară, *op.cit.*, p. 73.

⁴⁵ CEDO; cauza *Petur Thor Sigurdsson c. Islandei*, hotărârea din 10.04.2013.

⁴⁶ Hotărârea nr. 18J din 26 noiembrie 2014,

Secția pentru judecatori a C.S.M., pe www.csm1909.ro.

⁴⁷ Document elaborat în cadrul activităților privind deontologia profesională organizate de Institutul Național al Magistraturii, 1 ianuarie – 1 mai 2007, disponibil pe site-ul <http://www.inm-lex.ro/>, *apud* S. Luca, D.M. Balancea, *op.cit.*, p. 102 - 103.

magistratului de a judeca un dosar în care figurează ca parte o persoană care l-a chemat în judecată pe magistrat într-un alt dosar; judecătorul și-a spus opinia cu privire la modul de interpretare a unui text legal printr-o altă hotărâre sau într-un articol scris într-o revistă de specialitate ori într-o discuție anterioară asupra interpretării unui text legal cu un avocat care pledează în cauza respectivă; nemotivarea hotărârii sau a măsurilor dispuse pe parcursul procesului; neanalizarea tuturor motivelor determinante invocate de reclamant sau a apărărilor esențiale formulate de pârât; participarea magistratului la judecata unei cauze în care una dintre părți este un coleg de instanță, grefier, prieten; participarea magistratului la judecata unui proces de furt din locuințe după ce el însuși a fost victima unei astfel de infracțiuni; atitudinea magistratului în timpul conducerii ședinței de judecată care nu pune în discuția părților o cerere formulată de una dintre acestea, nu privește absolut deloc spre una dintre părți, nu îi acordă cuvântul acesteia pentru a formula concluzii, își exprimă punctul de vedere cu privire la justetea pretențiilor solicitate; participarea judecătoarei la judecata unei infracțiuni de viol, în condițiile în care rechizitoriul a fost întocmit de prietenul acesteia cu care urma să se căsătorească; tolerarea discursului discriminatoriu față de rasa și naționalitatea inculpatului, discurs formulat de avocatul părții vătămate.

Cu privire la unele dintre afirmațiile reținute în acest document ne-am exprimat anterior rezerva. În afară de acestea, credem că ar mai fi de discutat cu privire la imparțialitatea judecătorului în cazul în care o parte i-a adus acuzații grave

anterior, cu prilejul judecării unei alte cauze. În practica judiciară nu s-au admis cereri de recuzare în cazul în care una din părți a formulat o plângere penală împotriva judecătorului, pentru modul în care acesta a dispus măsuri în cauză, deoarece acesta poate constitui un instrument pentru a înlătura de la judecarea cauzei un judecător nedorit de una din părți, ceea ce nu poate fi admis. De asemenea, trebuie analizată cu grijă eventuala lipsă de imparțialitate a judecătorului rezultată din carențele de motivare a deciziilor luate pe parcursul procesului ori din neanalizarea tuturor motivelor reclamantului sau pârâtului, pentru a nu cădea în greșeala afectării independenței judecătorului prin înlăturarea lui pentru deciziile adoptate în cursul procesului.

În jurisprudența străină⁴⁸ s-a apreciat că lipsește imparțialitatea judecătorului atunci când acesta are un interes în cauză, cum ar fi situația avocatului condamnat pentru *contemp of court* de către același judecător în fața căruia se comisese fapta și care s-a simțit insultat; atunci când judecătorul unui litigiu civil l-a consiliat pe adversar cu prilejul unui alt litigiu între aceleași părți; atunci când, după un interogatoriu, un magistrat a declarat public că nu poate să suporte cauza penală respectivă și că nu vrea să mai vadă dosarul în fața ochilor⁴⁹; când judecătorul este proprietarul unui spațiu în care una dintre părți își desfășoară activitatea comercială; atunci când o parte a realizat lucrări de consolidare a clădirii în care funcționa instanța, în mod gratuit; când un judecător, în apel, este chemat să reexamineze o hotărâre pronunțată în primă instanță de soțul său; când între un judecător și unul dintre martori există relații intime.

⁴⁸ A se vedea S. Luca, D.M. Balancea, în *Deontologia profesiei de magistrat. Repere contemporane*, de M.M. Pivniceru, C. Luca (coordonatori), Ed. Hamangiu, 2008, p. 92 și bibliografia indicată aici.

⁴⁹ Într-o astfel de situație ar fi ajutat respectarea regulii 2.4. din Principiile de la Bangalore, potrivit căreia „Judecătorul va trebui să se abțină de la orice

comentariu care, făcut în mod conștient în legătură cu o cauză în judecare sau care i-ar putea fi adusă spre judecare, ar putea afecta rezultatul dezbaterilor sau ar putea dăuna imparțialității procesului. Judecătorul nici nu va face comentarii în public sau în alt mod, care să afecteze dreapta judecare a unei persoane sau a unei spețe.”